

הארץ

עמיקם תורן - עבודה (Achtung) מהסדרה "ציורי פנאי"

על חורבות הבורגנות

עמיקם תורן - "תוכנית ב'", אוצרת נעמי אביב, גלריה נגא, תל-אביב

[עודי צור](#)

פורסם לראשונה: 19.10.2005

23:00

עודכן ב: 20.10.2005

23:00

בהמשך לאבל אישי אני כותב הפעם על "תערוכה מתה", שכבר ננעלה, תערוכה השמורה בזיכרון של רואיה ומציגה, שמעט ממנה נשמר גם בטקסטים שנכתבו עליה. היצירות עצמן ודאי חזרו למגירות ולמחסנים, או לאוספים שרכשו אותן באהבה. זה גורלה של תערוכה, להזדהר לרגע בחיות שניצתה בחלל היצירה של האמן הבודד, ואחר כך לשוב אל בדידות האמן. חיי המדף של תערוכה קצרים להכאיב בהשוואה לרומאן, לסרט או לפרטיטורה, ואולי הזמניות מעניקה לה את יופיה הייחודי.

את תערוכתו של עמיקם תורן ראיתי רגע לפני מות אמי, ושבתי לראותה רגע לפני נעילתה. ואף שכל העולם השתנה בעיני לאחר המוות הזה, התערוכה שאצרה נעמי אביב לא איבדה מעוצמתה, מיופיה. אולי אפילו נחשף בה רובד חבו של כליה מתמשכת בין מיתות קטנות ומורכבות של אמנות הנוצרת על חורבות הבורגנות, שהיא בעצמה בורגנית לעילא. בקסמו של תורן נכבשתי לפני שנים רבות בלונדון, שאימצה אותו עד שהיה לאחד האמנים הבריטים החשובים. בשיטות המורעבים בעיר נקלעתי לדירה באלס-קורט (גן עדן ויקטוריאני למהגרים). הדירה היתה לגלריה, ותורן הפך את קירותיה לרהיטים ואת הרהיטים לשלדים, מגלה את נשמתם ואת קיומם הנסתר, באופן מושגי-מינימליסטי אך גם אקספרסיווי.

שנים רבות אחר כך, בגלריית האם שלו, Anthony Reynolds בוסוהו, הציג תורן את ה"גולם": קרש גיהוץ הנושא קטע שלם של קיר המאיים למחוץ את קיומו היומיומי. בתערוכתו בגלריה "מינרוה" האלטרנטיבית הציג לראשונה את הסדרה "ציורי פנאי", שבה חתך בדיוק קליני אמרות ממוחזרות כמו "אין מציל", "כל הנשים זונות", "שמור לנכים וקשישים" בנופים של טבע זעיר בורגני, בניגוד ציני בין השניים. נקודת הכובד של תערוכתו האחרונה היתה המיצב הפיסולי "תוכנית ב'": שולחן שרטוט מוטה, שנשא עליו את תוכנית א' שכשלה. תוכנית ב' נערמת מפלצתית מתחרטו של גויה "שנת ההיגיון מולידה מפלצות". אלה הן חורבות עולם בורגני: אלפי פסלוני עץ שתורן ברא מהם קובייה מעוינת ודחוסה הממשיכה את תנועתו האלכסונית של השולחן ומאיימת לקרוס. מקרוב מתפרקת הקובייה למרכיביה, לפסלוני צבים, איילות, נשרים ושאר בעלי חיים. ומתוך התווה הבראשית הזו מגיחים ישוע ומרים, בודהה, מכשפים אפריקאים, מסכות פגאניות, מגן דוד. הכל מחובר במבנה מולקולרי, במין מלאכת יד פולקלורית התואמת למרכיביה, אך הכל ביחד הולך למקומות אחרים, שבהם מנסה איש ההשכלה לבחון את נפולת התרבויות והדתות, ובורא בהיסח הדעת אליל חדש.

ממול, על כל הקיר הלבן, היתה תלויה רק עבודה אחת, תלייה שנתנה ליצירה כוח. ציור המדגיש את ההמשכיות ביצירתו של תורן: ציור סלוני, קיטשי, של ברווזים המשייטים באגם לגדות חורש רומנטי ושמי שקיעה מעוננים. בפיטם הבורגנות הזה חותך תורן שלוש פעמים את המלה Achtung, ומחדיר בשלווה של סלוני יהודים משכילים באירופה, רגע לפני האסון, קול מתכתי וצורם. כפי שכתבה אביב: "תורן אינו מרחם על התמימים". באותיות שבלונה, כאותיות המוטבעות על ארגזי מטען של גולים מרצון או מכוח, תורן חודר אל הפנטסיה הזעיר-בורגנית מבלי לנפצה, משמר את החלום ואת הפצע, ונוטל אותם אל מחוזות של אמנות גבוהה ואולי של רוע, במתח בין הציור השטוח לעומק הפיסולי.

על הקיר הצדדי היו תלויות חמש עבודות מתוך הסדרה "עננים במכנסיים", יצירות התווה על מעשה היצירה, על הגופניות והרוחניות שבו, שאינן מצליחות להינתק לכלל ישות עצמאית, והן נותרות כסרסר עודף שתורן הופך לחלק ממעשה האמנות. משמאל שני בדי קנוסו: על האחד מאסה חומה, ובשני זרימה בנוסח דה-קווינג, בין עכירות להתבהרות. את שני הציורים מבתר פס תפר גס, הממשיך מלב הציור אל סרבל העבודה הלבן, המוכתם בגוני הציור וצונח ממנו עד לרצפה, כך שבד הציור ובד הסרבל חד הם - מימוש פשוט וגאוני, מושגי אך כבר לא מינימליסטי של מושג הציור בעידן של אובדן ממש, גופני. תורן כמו שר שיר הודיה מאופק וחכם לציור, נוגע במעבר הלא מורגש מלכלוך לאמנות. בשלוש העבודות שבהמשך הופך תורן את היוצרות. שלושת חלוקי העבודה היו תלויים מצווארניהם, מוכתמים בצבעי הציורים

המתנדדים, כמו מושפלים, מושלכים אילמים ואופן תלייתם יוצר מערך מורכב של אלכסונים והטיות. ציור של כף יד מגידת כמו מגיחה מתוך הסרבול, ובתוך היד מתחולל מאבק בין קווי המתאר הקפוצים להתרחשות הפנימית. ציור של מגבעת שמש עם נטייה פוסט-קוביסטית, כטבע דומם מגושם. ביחד יוצרות חמש העבודות אנסמבל מוסיקלי נבון, מעודן וגם.

בתערוכה מוצגת לראשונה סדרת הרישומים "המכון לאינסומניה" שנולדה מתוך תהליך העשייה הממושך של "תוכנית ב". תורן תוהה בפחם, עיפרון ונייר ביצור הנברא לפניו, מבודד את החיבורים בין הפסלונים, מבודד את היחס שבין מאסת הפסלונים לגוף הנושא אותה. זו גם הפעם הראשונה שאני רואה רישומים חופשיים של תורן, לא רישומים מושגיים, מגויסים, ושפתו הרישומית האוטומטית היא חיה ונושמת. בחלקם יש מתח בין הזרימה האורגנית-האנטומית של חלקי גוף כמעט מופשטים לזוויתיות החפצים. בכל הקריירה של תורן כאמן מתקיימת התכה של האנטומי בדומם, בין הרך לקשה, ברואים שהם לא גוף ולא חפץ.

רישום של ישות הנדמית לפיסות בשר, מצויה בחצי חושך, אנכית, ממלאת כשני-שלישים של דף נייר תלוש, ובשליש הנותר, המסמא בלובנו, משורטט קו מאוזן אחד, כקו אופק הנותן לכל הרישום תחושת חלל ועומק, ניגוד בין כתם לקו. הרישומים הופרדו לשתי קבוצות, והקבוצה השנייה מצטיינת בעיקר בעבודת עיפרון רגישה מאוד. נדמה שתורן מתרחק בה מהמיצב הפיסולי אל גופניות אנושית, שירתית. זה כרישום ברית בין הבתרים, בשר ערטילאי המוקף בכל זאת בזרימת אור, בתקווה. ברישום של פות נגטיוויות מחק תורן חלקת שיער, וטורסו שהופשט מבשרו חומק מצורה מוגדרת, מלבין לעצמו.

תערוכתו של עמיקם תורן בגלריה נגא היתה מסוג התערוכות השקטות, הכמעט חשאיות, כזרם מים תת-קרקעי. זו תערוכה שאינה מושכת אליה את אור הזרקורים, אך המעטים שנחשפו אליה ראו יופי רב.